

Nr 45.

Av herrar **Sandegård** och **Norling**, *angående ändring i gällande bestämmelser om kyrkans offentliga gudstjänster.*

De andliga värden, Sveriges kyrka förvaltar, äga framför allt i den offentliga gudstjänsten sitt instrument. Särskilt den svenska högmässan med sin genom sekler i stort sett oförändrade ordning utgör med hänsyn såväl till sitt religiösa innehåll som ock till yttre form ett förnämligt medel i kyrkans arbete för den folksjälels fostran, som fortfarande är viktigare än allt annat.

Det behöver dock icke diskuteras, vad denna kyrkans offentliga gudstjänst är på väg att bliva: en förbleknad rest av en fordom levande och betydelsefull verklighet. De flesta av våra kyrkor stå de flesta av årets söndagar i det närmaste tomma. Den svenska högmässogudstjänsten är icke längre församlingens gemensamma angelägenhet. Med undantag för något enstaka stift och vissa stadsförsamlingar är att konstatera en tydlig och bestämd tendens till allt fåtaligare besökta gudstjänster.

Denna kyrkans »avfolkning» följer icke endast industrialismens och socialismens stråkväg. Det är ingalunda endast i arbetarklassen en stigande »okyrklighet» ger sig till känna. Den är inte heller förklarad genom en hänvisning till det ökade antalet bönhus i landet. Nutidsmänniskan överger inte kyrkan för bönhuset. Över huvud ingår inte gudstjänstbruket som någon viktigare del av nutidsmänniskans söndagsprogram. Men det är enligt vår mening fullständigt ogrundat att av detta sakförhållande draga någon som helst avgörande slutsats vare sig om värdet av kyrkans söndagliga gudstjänst, om kyrkans förutsättningar i allmänhet att hävda sin plats och uppgift som en folkets religiösa fostrare eller om folkets verkliga förhållande till kyrka och kristendom. Orsakerna torde i stället bottna i en av själva tidsförhållandena och det moderna samhällslivet betingad förändring i den moderna människans psyke.

Det kan ju å andra sidan konstateras, att kyrkans förkunnelse och gudstjänst alltjämt fyller tempen vid särskilda tillfällen: de stora högtiderna. Det synes då vara en viktigare angelägenhet att söka fördjupa och befästa den tradition, som ännu verkligen består, än att genom fruktlösa ansträngningar söka återuppbygga en ordning, som är allmänt och definitivt övergiven.

Det är kanske en styrka hos kyrkan, att den inte brådskar med anpassningen efter varje tids växlande behov och önskningar, som ofta kunna vara

lika övergående som högröstade. Men det måste väl ändå betecknas som en svaghet, om kyrkan inte vet att finna medel och utvägar att verkligen komma till tals med de människor, den har till uppgift att med det kristna evangeliets ord vägleda och hjälpa i själens angelägenheter.

I den mån den offentliga gudstjänsten skall vara ett medel för kyrkans utförande av denna sin uppgift, går enligt vår mening vägen icke genom missriktade försök att göra gudstjänsten mer tilldragande genom t. ex. modernisering av ord och former i kyrkans gamla gudstjänstordning, vilka ej sällan just genom sin ålders patina utgöra ovärderliga medel till höjande av gudstjänstens skönhets och värde, utan snarare genom att till en början slå vakt därom och sedan genom att sörja för, att det goda budskapet kyrkan skall komma med når fram till så vida kretsar som möjligt. Vägen synes oss således gå genom dels ett fördjupande och befastande av ännu levande tradition, genom en begränsning av de högtidliga gudstjänsternas antal, som räddar från slentrianens och den livlösa formens elände och ökar gudstjänstens helgd och högtidlighet, dels nödig frihet för prästen att i sitt arbete kunna anknyta till skilda orters och människors särskilda läggning och behov.

Det kan övervägas, huruvida icke en önskelig fast ordning skulle kunna vinnas genom att till raden av redan befintliga högtidsdagar foga jämte de 4 särskilda böndagarna ytterligare någon, ägnad t. ex. åt fredstanken, åt minnet av våra döda, åt hemmet eller åt något annat, som är värt gemensamt och religiöst helgd. Vi finge således högtidlig svensk högmässa på nyårsdagen, långfredagen, påskdagen, pingstdagen, juldagen, kanske domssöndagen och en adventssöndag, vi finge fortfarande en botdag, en reformationsdag, en missionsdag och en tacksägelsedag och så till äventyrs en fredsdag, en hemmets dag, en de dödas dag. Mikaelisöndagens texter anvisa denna dag som en barnens dag (midsommardagen kunde däremot äntligen få sanktion som midsommardag utan kyrklig prägel).

För den, som levat sig in i kyrkoårets tanke, bjuder det måhända emot att tänka sig något, som kan te sig som ett sönderbrytande därav. Rätt sett, är här icke fråga om ett sådant sönderbrytande. Söndagarna avskaffas ju icke, ej heller söndagens kristna helgd. Det kristna arvets tanke om söndagen som en gåva till de arbetande och betungade i alla samhällsklasser, således med rätt till vila och glädje, står orubbad och klar. I denna rätt ingår otvivelaktigt även, att en under arbetsveckan vid hårt och uppslitande arbete kedjad människa må känna sig obunden att i Guds fria natur hämta ny kraft utan att därmed nödgas känna sig försumma någon allmän religiös plikt. Med kravet på den obligatoriska söndagshögmässans avskaffande avses från vår sida icke att minska prästens arbetsbörda — annat än möjligen så, att han skulle befrias från den övermänskliga ansträngningen att söndag efter söndag känna sig skyldig att ge det bästa och yttersta av vad han förmår av sin tankes möda inför en menighet, som — inte existerar. Hur länge skulle manne en lärare i en skola hålla ut med samvetsgrann förberedelse till varje lektion, om barnen hade frihet och — vana att utebliva?

Vi förutsätta, att det skulle beredas varje församlings kyrkoherde frihet att enligt i behörig ordning fastställd plan (därmed inskrives skyldigheten) och, där flera präster finnas, i samråd med dessa ersätta återstående högmässogudstjänster med motsvarande antal andra gudstjänster eller förrättningar, t. ex. en barn gudstjänst, en ungdomsgudstjänst, en nattvardsgång, en doggudstjänst, en konfirmation, en tidig otta (t. ex. en idrottssöndag), en stilla kvällsmässa, en kyrkosångs- eller kyrkomusikstund, ett teologiskt eller religiöst upplysningsföredrag, ett samtal i ett allvarligt ämne e. a.

Det skall vara tacknämligt, om prästen, där så är lämpligt och möjligt, kan bereda plats och tillfälle för bildad lekman, även tillhörande annat kristet samfund, att vid detta arbete biträda — inom eller utom kyrkorummet. Men det är framför allt angeläget, att arbetet förläggas och ledes så, att så stor del av församlingen som möjligt nås av kyrkans budskap. Det är självklart av nöden, att kyrkans arbete därvid som hittills icke kommer att te sig som eller vara påtrugad omsorg eller obehörigt intrång på människor, som icke begära eller behöva denna hjälp. Garantien därför kan utgöras endast av en prästbildning, under statens inseende, som fyller de högsta krav på icke blott religiös utan även allmänt mänsklig bildning.

Vad beträffar de tekniska svårigheter, som givetvis anmäla sig vid en eventuell övergång till en här tänkt omorganisation av det kyrkliga arbetet, synas de oss relativt lätta att med god vilja övervinna. Det kan t. ex. i fråga om lysningar föreskrivas offentligt tillkännagivande genom anslag å särskild plats eller annons i viss tidning. Den mera profana kungörelseläsningen kan saklöst avskaffas.

Vi tillåta oss alltså hemställa,

att riksdagen för sin del måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till riksdag och kyrkomöte angående sådan förändring i gällande lag och bestämmelser om kyrkans offentliga gudstjänster, som bereder kyrkans präster större frihet att i sitt arbete söka anknytning till och anpassa sig efter det moderna samhällslivets skiftande förhållanden och den religiösa nutidsmänniskans berättigade krav.

Stockholm den 19 januari 1924.

Karl Sandegård.

N. S. Norling.

